

Lia Tsereteli

ლია წერეთელი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

Georgia, Tbilisi

საქართველო, თბილისი

Georgia and Globalization in Otar Chkheidze's Novel "Submissive"

საქართველო და გლობალიზაცია ოთარ ჩხეიძის რომანში „მორჩილი“

In "Submissive," Otar Chkheidze meticulously chronicles the era of Shevardnadze's presidency, capturing the turbulence surrounding his resignation and the fervor of the Rose Revolution. Chkheidze's narrative approach blends artistic and documentary elements, using parliamentary sessions, politicians' speeches, television programs, and newspaper publications, along with the slogans of "Kmara" and the protests of pensioners. This method lends an authentic texture to the depiction of the period's political and social upheavals. Chkheidze's historical lens shifts dynamically throughout the novel, presenting multiple eras where historical figures spring vividly from the pages. Though Georgian names and surnames may change, the portrayal of the enemy and Georgian behaviors remain strikingly consistent.

Keywords: "Submissive", businessman, politician, parliamentarian

საკვანძო სიტყვები: „მორჩილი“, ბიზნესმენი, პოლიტიკოსი, პარლამენტარი

ოთარ ჩხეიძის რომანში შევარდნაძის პრეზიდენტობის დრო, მისი „გადადგომის“ ვითარება, 'ვარდების რევოლუცია' იხატება. მწერალი აგრძელებს „არტისტული გადატრიალების“ მხატვრულ-დოკუმენტური აღწერის პრინციპს. თხრობაში რთავს პარლამენტის სხდომებს, პოლიტიკოსების გამოსვლებს, სატელევიზიო გადაცემებსა თუ საგაზეთო პუბლიკაციებს, „კმარას“ ლოზუნგებსა და პენსიონერთა მანიფესტაციებს. რომანის „2001 წელი“ განხილვისას აღვნიშნეთ, რომ ოთარ ჩხეიძის რომანებს 1991 წლის სახელმწიფოებრივი გადატრიალების შემდგომ დიდწილად დოკუმენტური პროზა განსაზღვრავს, რაც გულისხმობს მწერლის ახლებურ მანერას-თხრობაში ჩართოს რეალობა იმ სახით, როგორც ის ნამდვილად წარმოსდგა და ელვისებურად შეცვლილი ვითარება, უსწრაფესად განხორციელებული პოლიტიკური, ეკონომიკური და საზოგადოებრივი ძალადობა, აუტანელი ყოფითი პრობლემები, სრულიად მოუძნალებელი ადამიანების გაოგნება და გასაჭირი შეულამაზებლად აღწეროს, ამასთან ამ პროცესებში ჩართული პიროვნებები თავისი სახელებითა და გვარებით, დაუფარავად წარმოჩინდნენ პარლამენტის ტრიბუნლიდან წარმოთქმული სიტყვებითა და ქმედებებით. მწერალი ყოველივეს აღწუსხავს და ამ შეულამაზებელ რეალობას, დოკუმენტური წყაროს მნიშვნელობა აქვს. სამომავლოდ ის ამგვარადაც შეფასდება და გაანალიზდება.

პარლამენტის სხდომები და პოლიტიკოსთა გამოსვლები, მათი ცხარე დაპირისპირებები და შევარდნაძის პრეზიდენტის პოსტზე ერთგვარი ანგარიშ-ვალდებულებები, მის წინაშე თავის

გამოჩენა, ერთგულება, რომელიც საბჭოთა პერიოდიდან გადმოჰყვით და ახლა გაფაციცებით აგრძელებენ, მწერლისთვის სცენად, თამაშად არის აღქმული და მკითხველსაც ამგვარად წარმოუდგება. თამაში გულისხმობს ადამიანების, პოლიტიკოსების მდგომარეობას, როდესაც არავინ არის და არც შეიძლება იყოს თავისუფალი...ყველა ერთ სცენარშია ჩართული და სცენარი კი იწერება კვლავ რუსეთში. პიროვნული სახე ჩანს მხოლოდ სუფრაზე, რომელსაც ქართული აღარაფერი შერჩენია და შფოთსა და აყალ-მაყალში, როცა სახე ყველას აქვს დაკარგული. მწერლისეული აღქმა დაუნდობლად ამხელს:

„არ უყვარდა ჯამბაკურსა ხვევნა, კოცნა და მტლამატლოში...დაჩვეულიყვნენ რო ისე, ისე, ისე, რჯულად რომ გადაჰქცეოდათ. გადაჰკოცნოდნენ ათჯერაც ერთიმეორესა. დღეში ათჯერაც რო შეხვედრილიყვნენ...პარლამენტში ხო სჭამდნენ ერთმანეთსა, ხრავდნენ,ღეჭავდნენ, ყლაპავდნენ, ანთხევდნენ, კოცნით იქაც იკოცნებოდნენ, ვიდრე ქვორუმი შეიკრიბებოდა, მერელა ჭამდნენ,მერელა ანთხევდნენ, კბილებსაც ამსხვრევდნენ ერთიმეორესა...“

რეალურ დრო-ჟამს მწერლის ისტორიული რაკურსი ენაცვლება და პარალელურად რომანში სხვადასხვა ეპოქა იხატება. პიროვნებები წარსულის ფურცლებიდან ცოცხლდებიან. მწერალი ხატავს საბარათიანოს სამოსახლოს ორ დროში პარალელურად. ჯამბაკური, რომელსაც ამ გვარის წინაპართა სახელი ჰქვია თავის შვილებს არქმევს ტატოს-ნიკოლოზ ბარათაშვილის გვარ სახელს რომ იმეორებს და მაიკოს,როგორც პოეტის საუკეთესო მეგობრის-მაიკო ორბელიანის ხსოვნად. მწერალი თხრობაში რთავს მეცხრამეტე საუკუნის რეალობას, თავადაზნაურობის დაბნეიულობასა და საიმპერატორო ზრახვათაგან განადგურებულ ოჯახებს, მათ შორის მაიკო ორბელიანის ბედისწერას ათვალსაჩინოებს, როგორც იმდროინდელი სათავადაზნაურო ყოფის რეალურ სახეს, რომელსაც ამ ქალის ხვედრში ჰვრეტს და მკითხველსაც აგრძნობინებს. ჯამბაკურის და-როდამი და მისი ბედისწერა ამგვარადვე ათვალსაჩინოებს ამ საუკუნეში მცხოვრები ქალის ბედს, რომელიც კიდევ უფრო მწარეა მაიკო ორბელიანის ხვედრზე, რადგან ის ქართველი ზნედაცემული მამაკაცების მსხვერპლი ხდება-გაუპატიურება ყველა დროში ქალის ბედისწერასა და რეალობის სრული სურათია. ტატო თითქოს ჩამოჰგავს წინაპარ პოეტს, ამაღლებული სულისკვეთება და სუფთა ბუნება აქვს, მაგრამ პარტია, რომელსაც ის ირჩევს-ნაციონალების პროგრამა და მათი შემართება ვერ პასუხობს ეროვნულ-პოლიტიკურ და ადამიანურ რეალობას იმგვარად, რომელიც ამ უძველეს გვარსა და ოჯახს აღორძინებასა და განვითარებაში დაეხმარება. ტატო გარიყული რჩება მათგან.

მაიკო თანამედროვე ქალია-თამამი, ჰქვიანი, მახვილგონიერებით გამორჩეული. დაჰქრის თბილისიდან მამისეულ კარ-მიდამოში .....ცდილობს სკოლაში კარგად ისწავლებოდეს ქართული, მაგრამ ყველა ის წინააღმდეგობა, რომელიც მას ხვდება სკოლაში, საზოგადოებრივ ასპარეზზე, ოჯახსა თუ თავყვანისმცემლებში კარგად წარმოაჩენს ქართული ყოფის სირთულეს, ოჯახის რღვევასა და ქალის როლის სრულ გაუსაძლისობას, რის გამოც რომანის ბოლოს ოფელიასავით „წადი მონასტერში“ ერთადერთ გამოსავლად რჩება მისთვის.

ყველაზე რთული ჯამბაკურის ყოფაა.მან აფხაზეთის ომში ფეხი დაკარგა და მაინც „დადგა“ ფეხზე, დიდი შემართებით ააღორძინა წინაპართა მამული, ციხიდან გამოიყვანა ახალგაზრდა ვაჟები და დაასაქმა, გაიყვანა გზა და ყველა პირობა შეუქმნა მცხოვრებთ შრომისადა უკეთესი ხვალისდელი დღისათვის,ააშენა ტამარი და ყოველმხრივ განავითარა ეს მხარე-ქართლის უძველესი მიწა, რომლის დახასიათებასაც ვახუშტი ბატონიშვილის თხრობით იწყებს მწერალი, როგორი უხვმოსავლიანია მიწა, რა ჯიშის ხეები და მცენარეები ხარობს და ა.შ. ჯამბაკურის მცდელობის პასუხად უცვლელად მეორდება მის ბედისწერაში წინაპართა ხვედრი, თითქოს განგება ამ მიწაზე შეუცვლელია, თითქოს წრებრუნვა უცვლელია თაობათა შორის. მწერალი ამ უწყვეტობას, რუსეთის მონობის ასწლეულებში ერთსახოვან „განწირულ სულისკვეთებას“ ხატავს. ის,რაც ბარათაშვილის დროს განსაზღვრავდა ქართველთა ბედისწერის გარდუვალობას, დღესაც უცვლელად მეორდება. ჯამბაკური თავად აცნობიერებს, საუბრობს და შეაგონებს ყველას. მწერალი მკითხველს ჯამბაკურის საუბრებითა და მისი ოჯახის წევრთა ბედისწერით ხატავს რეალობას. ქართულ მწერ-

ლობაში ამ მხრივ ოთარ ჩხეიძის რომანები გამორჩეულია სწორედ რეალობის მრავალგანზომიანი ხედვით. ესა თუ ის მოვლენა თავისი ალოგიკურობითა და აუხსნელობით სწორედ მწერლის დრო-თა და თაობათა ჭრილში დანახული ამ უცვლელი კოდის საშუალებით ხსნის. მკითხველი სწვდება პიროვნების ბედისწერის სიღრმისეულ შრეებს. წარსული და წინაპართა ბედი ისევე მოქმედებს მათზე, როგორც თანადროული რეალობა. ჯამბაკურის ცდის მიუხედავად უცვლელია საბარათი-ანოს ხვედრი: მომძის ღალატი, შემოსახლებულ უცხოტომელთა ვერაგობა, შური თანამომძეთა... ამის კვალად ბანკის სესხი, ცეცხლს მიცემული ახალშენები, თავდასხმა და შეურაცხყოფილი ოჯახის ქალი... უცხოელი ინვესტორის თანადგომა და თანამომძეთათვის სიკეთე ჯამბაკურს ბოროტად უბრუნდება, სწორედ ისე, როგორც მოექცნენ მის წინაპრებს საუკუნის დასაწყისში, თითქოს არც არაფერი შეცვლილა ბოლშევიკურ-კომუნისტური ყოფის შემდგომ...

მწერლის მიერ რამდენიმე დროის ერთდროულად ხატვა მკითხველს ნათლად წარმოუსახავს ადამიანის სახის ერთგვარობას ყველა ეპოქაში. თითქოს არ იცვლება ქართველთა ზნენი-შური, ამპარტავნება, მომძის ღალატი, მახეზღარობა, სხვისი ქონების გაცამტვერების წადილი, ვერაგობა და გაუტანლობა.

პოლიტიკოსთა და პარლამენტართა სახე-ხატებს ზუსტად შეესატყვისება სოფლად მცხოვრები ხალხის სულიერ ხატებას. ან კი როგორ უნდა იყოს უკეთესი, როცა იდეალი და კარგი არ იცის ხალხმა, მაგალითად ჰყავთ სახედაკარგული პოლიტიკოსები და საშოვარზე გამოსული ცნობილი ადამიანები. მწერალი თხრობაში რთავს გურამიშვილის, კლდიაშვილისა და სხვათა სტრიქონებს, ან მოიხსენიებს მათ და ესიტყვება, ალუზიად შემოაქვს თხრობაში თითქოს უცბად გახსენებული, ამ წუთას წამოგონებული მათი მხატვრული სამყაროდან დეტალები, მაგრამ მკითხველი გრძნობს მწერლის წუხილს, თუ როგორ უფრო დამძიმებულია ქართული რეალობა მათი მყოფობის შემდგომ.

ნათელია, მხოლოდ ქართული სახელები და გვარები იცვლება, მტრის ხატი და ქართველთა საქციელი უცვლელია. ჯამბაკური რომანში მწერლის ერთგვარი ალტერ-ეგოა და მისი სიტყვები გლობალიზაციის, დემოკრატიისა და დასავლეთისადმი ქვეყნის კურსის ამგვარ აღქმად წარმოდგება:

„ამ დაშლილ, დანგრეულ, ალუფხულ ქვეყანას კიდევ დანგრევა უნდა? რასა სჩადიხართ, რა ზნეზე დამდგარხართ?! რანი ვართ? რუსეთი ქილიკობს. როცა ვაბრაზებდით, მაშინ კიდევ რაღაცა გვერქვა. ახლა ქილიკობს, დასავლეთს ნიშნს უგებს: შეჰხედეთ, დასტკბით, ეგერაა პირმშო შვილი თქვენი დემოკრატიისაო. თქვენც მისდგომიხართ და იქ მიეჭრებით მშენებლებსა ამერიკის საელჩოსი. აგერ ნავთსადენს მიეჭრებით-იმედით რომ შეჰყურებს დასავლეთი. მოშალოთ გინდათ, აურიოთ გინდათ თან უსინდისოდ დაგილიათ მშიერი პირი. გიქოთქოთებთ მუცელი მშიერი. საჭმელსასმელს იქიდან ელით, დასავლეთისაგანა. გადარჩენას იქიდან ელით. არც რას იშურებს. იქიდანა სუნთქავთ. იბრუნებთ სულსა და ხალხს აჯანყებთ იმის წინააღმდეგა. რა ჭკუისაგანაა?.. რა ეშმაკს აჰყოლილხართ. რა ფერისასა?.. მოვიშორეთ წითელი ეშმაკი, გვეშველა. როგორც იქნა. რა ფერს უნდა დავემორჩილოთ?! დამშვიდდით, გონს მოდით, ნულარ დაანგრევთ ძლივს აღდგენილ ხიდსა დასავლეთისაკენა. ნუ გაახარებთ მტერსა ჩვენსა. მძვინვარე რუსეთს ნუ გაახარებთ. თუ იმათი ხართ-გამოტყდით ბარემდა. ხალხი შეგაჩვენებთ. გაგყრით, გაგანიავებთ. თუ დასავლეთი გიჩანთ იმედადა... თვით დასავლეთს რად აღიზიანებთ? ზურგი რომ გვაქციოს არ გეშინიათ?... არაო... შესმახებს ყველა ერთად...“

ჯამბაკურის სახე, მონოლითური და ძლიერი, მწერლის რომანთა გალერეაში ასევე უცვლელ „ხატს“ გულისხმობს. იგი „ბორიაციის“ განწირული ოჯახის იტრიელთა ჩამომავალია, მათი სულიერი მემკვიდრე, გაუტეხელი და მკვიდრი. „არტისტული გადატრიალების“ შემდგომ რომანებში იტრიელთა სულიერი მემკვიდრეები აცოცხლებენ საგვარეულო „ხატს“. ისინი არიან და არც არიან ბოლომდე თავისი დროის შვილნი. მათ დიდწილად წინაპართა ხვედრი განუსაღვრავთ ცხოვრებას,

მაგრამ უცვლელად გადააქვთ შთამომავლებში მარად უცვლელი და ხელშეუვლები მემკვიდრეობა. ჯამბაკური ამ თვალსაზრისით ბაადურ რიკოთელის („თეთრი დათვი“) სახე-ხატია. ბიოგრაფიული მსგავსებაც ნათელია – ორივე აფხაზეთიდან დაბრუნდა და დიდი მცდელობის მიუხედავად „ახალ-მოწესეთა“ (ასე ეწოდებოდა რომანებში მედროვე პოლიტიკოსებს, რომლებიც ქართულ მრავალსაუკუნოვან გენს, მამულიშვილებს ანადგურებენ, როგორც მტერს) სამიზნე აღმოჩნდა. მაგრამ აქ ვლინდება საგვარეულო სიჯიუტე დასახული მიზნის მისაღწევად, ეგებ „მამული წყევა“ როგორმე განქარდეს, მტრობით დანგრეულს ხომ რწმენითა და სიყვარულით უნდა აღდგენა...სწორედ ეს ძალა მოჩანს ბაადურის, ჯამბაკურის ხასიატებში. მათ მწერალი იმედით სრულქმნის და მკითხველსაც განმსჭვალავს ამ განცდით.

ბოლოდროინდელი რომანები უჩვეულო რომანტიული სულისკვეთებითა და სიმბოლურ-ალეგორიული ხატურით გამოირჩევა. რეალური პერსონაჟები სიმბოლურ საზრისს, იდეას განასახიერებენ. რომანის ეპიგრაფი „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებიდან“: „ და ეცნობა გზაიცა მისვლად, რამეთუ მის ჟამისა კაცთაგან მიუვალ იყო ადგილი იგი და მირაივიდეს... ფრიად უხაროდა პოვნაი დიდებულისა მის ადგილისაი, რამეთუ იყო მას შინა ნუგემის საცემელი სულიერი და ხორციელი“. აგიოგრაფიულ თხრობაში საუბარია საბა ომხნელისა და გრიგოლ ხანძთელის მიერ იმხნის ხილვაზე... გზა უფლისგან ემცნოთ და განახლებული მონასტერიც ცხადად წარმოუდგათ. ცხადია, რომ მწერალი ჯამბაკურის მიერ მამულის ახლად აღორძინებასა და მკვიდრობას გულისხმობს. თხრობას განსაზღვრავს სულიერ-სარწმუნოებრივი საზრისი. „მის ჟამის კაცთაგან“ ჯამბაკურს დიდი წინააღმდეგობა ხვდება, მაგრამ მადლიც მფარველობს. სახელწოდება „მორჩილი“ ასევე საღვთისმეტყველო შინაარსს იტევს, მაგრამ ეს არ არის მორჩილება კაცთა წინაშე, საწუთისოფლო არსით, ამ მხრივ იგი წინაპართა მსგავსად დაუმორჩილებელია. სათაურის საზრისი გულისხმობს ღვთის მორჩილებას, მისი განგებულებისადმი ქედმოდრეკას. სხვა პერსონაჟების გზაც მონასტრისკენ მიემართება და ეს მათი არჩევანია. თითქოს სხვა საწუთისოფლო გზა არც რჩებათ ბნელით მოსილ წუთისოფელში, რომელსაც მწერალი მკვეთრად და შეულამაზებლად წარმოსახავს.

არტიკული გადატრიალებანი და რევოლუციური სულისკვეთება მტრის სცენარს და ქართველთა როლებს წარმოსახავს. მწერლისეული ხედვით გლობალიზაციის შემოჭრა საქართველოში და დიდი სახელმწიფოების ინტერესები გადაშლილია ახალ სარკედ, რომელშიც ძველი ნიღბები, ანუ ქართველთა თამაში ცხადად ისახება. ოთარ ჩხეიძის რომანების ციკლს ბოლშევიკების დროიდან ქართული საგვარეულოების განადგურების, იავარქმნის მძაფრი აღწერის კვალად გამორჩეული პიროვნების მიერ სამკვიდროს აღორძინების დიდი სურვილი გასდევს. ტრაგიკულია რეალობისა და პიროვნების შეჯახება. „მორჩილი“ ხატავს საბარათიანოში დიდი წინაპრის ფუძეზე დამკვიდრებულ არჯევანს. მეურნეობის აღორძინება და ციხე-კოშკების, ტაძრების აღდგენა დიდ ძალისხმევას გულისხმობს, მაგრამ მტერს არ სძინავს და ის კვლავ ანადგურებს, კლავს და შეურაცხყოფს მამულიშვილურ ღვაწლს. ვიწროპარტიული დაპირისპირებები და ურთიერთშუღლი მწერლის თვალსაწიერში მტრის ხელით იმართება და ყველა დროში უცვლელია. გლობალიზაციის ჟამი მწერლის ხედვით საქართველოში შემოდის „ცელით“. იგი დაუნდობლად ანადგურებს ყოველივე ქართულსა და ეროვნულს. უცხო ეროვნების შემოდინებას, მათი უფლებებისა და ინტერესების დაცვაც სწორედ ქართველთა გადათელვასა და შევიწროვებას გულისხმობს ყველა დროში. თანამედროვე ტატული ბარათაშვილი და მაიკო ორბელიანის მოსახელე ასული არა ჰგვანან თავის რომანტიული ეპოქის წინაპრებს, მაგრამ გლობალიზაციის ეპოქაში იმგვარადვე ისჯებიან, როგორც იმპერიული ეპოქის ჟამს. მწერლის ხედვა და აღქმა რეალობისა მძაფრია და მკითხველს თვალწინ გადაუშლის იმპერიათა და სახელმწიფოთა „თამაშის“ არსს, მაგრამ რომანი იმედით, თავისუფლების წყურვილით არის განმსჭვალული.